

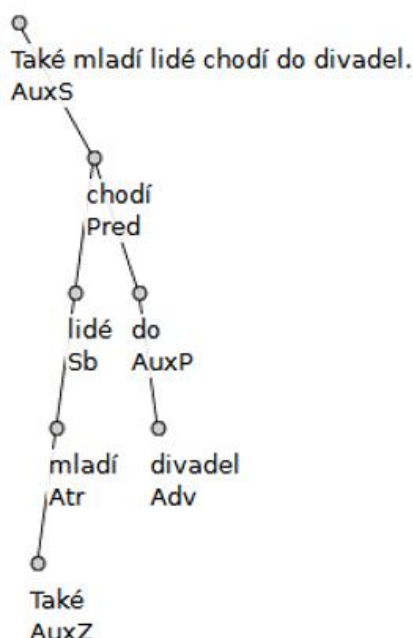
Anotace částic na analytické rovině - afun AuxZ

Částice jako synsémantická, funkční slova nemají větněčlenskou platnost. Jedná se o heterogenní kategorii složenou z několika podtypů s odlišnou funkcí ve větě, která se odráží v jejich povrchovém umístění a také v anotaci na a-rovině. (Pozn. pro analytickou rovinu je každé řešení částic něčím nevhodné, vzhledem k nejasnému fungování těchto výrazů na této rovině.)

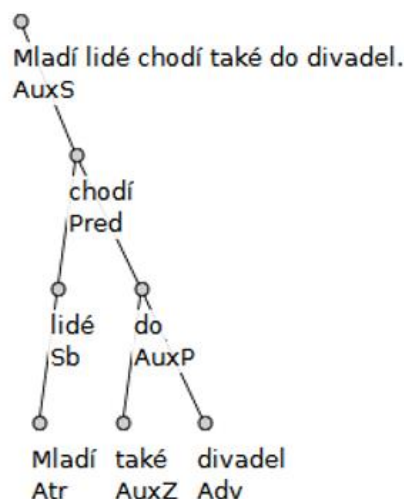
Částice zdůrazňovací, rematizátory

- zdůrazňují větný člen (př. *Jen Karel zůstal. Koupil **jen** auto. Koupil **jen** jedno auto.*)
- na t-rovině s funktorem RHEM (visí jako levá sestra uzlu, který zdůrazňuje, resp. v případě predikátu jako jeho dcera)
- na **a-rovině** visí s afunem AuxZ na slově, před kterým stojí na povrchové rovině (1), a to i v případě, že je tímto slovem předložka (př. 2) nebo spojka uvozující vedlejší větu (3). A to i v případech, kdy může být zjevné, který výraz je v dosahu částice (5).
- pokud stojí takovýto výraz na konci věty, zavěsíme ho na predikát, případně na jeho ekvivalent (4)

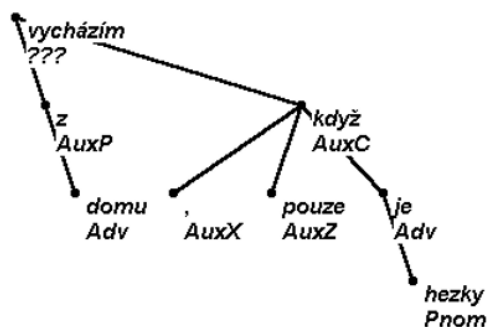
Př. 1: *Také mladí lidé chodí do divadel.*

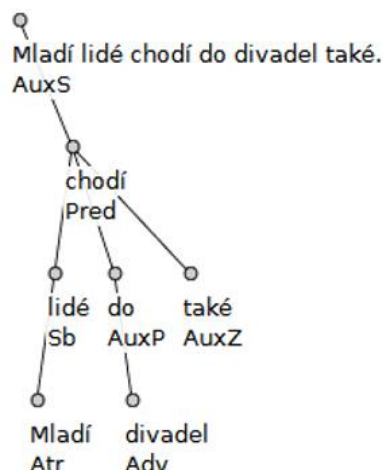
Př. 2: *Mladí lidé chodí také do divadel.*

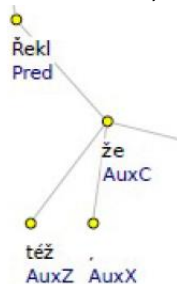
Př. 3: *vycházím z domu, pouze když je hezky*

Př. 4: *Mladí lidé chodí do divadel také.*

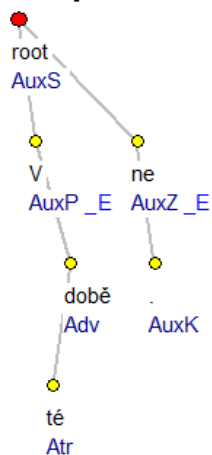
Př. 5: Řekl **těž**, že ke stejnému závěru došla...

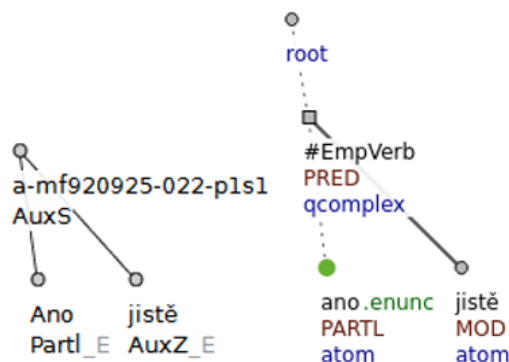
Negační a afirmační výrazy

- výrazy *ano*, *ne*, *nikoli* apod., které zastupují elidované sloveso, jsou zpravidla nejpravějším výrazem ve větě (na t-rovině mají funktor RHEM)
- na a-rovině visí na uzlu zastupujícím elidovaný výraz (6)
- ! jinak se řeší odpověďové výrazy zastupující celou výpověď, visí na pozici elidovaného predikátu, mají afun PartI a případně příponu _E (7); viz dodatek *DenomVocatPartI*.

Př. 6: [Studovali na škole i kluci?] V té době **ne**.

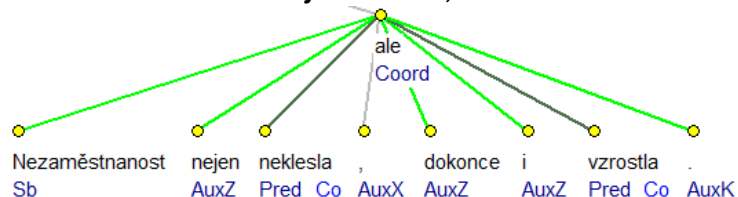
Př. 7: [To muselo být těžké.] **Ano jistě**.

Spojkové modifikátory

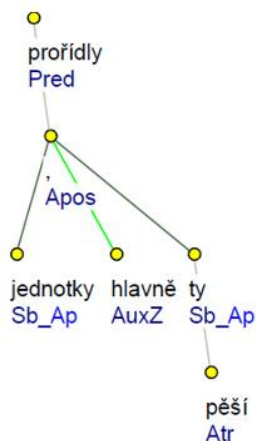
- výrazy modifikující souřadné spojkové výrazy, na t-rovině mají funktor CM a přispívají k významové specifikaci spojky, př. *a proto*, *sice - ale*, *nebo i*, *nejen - ale dokonce také*
- na povrchové rovině stojí zpravidla těsně¹ za souřadící spojkou, při kontrastu dvou jevů bývá další modifikátor v části předcházející spojce (8).
- na a-rovině visí tyto výrazy na souřadící spojkce s afunem AuxZ (8).
- ! Za spojkové modifikátory považujeme tyto výrazy i v případech, kde spojka není použita, tj. částice je na její pozici (9).
- ! Výjimečně za modifikátor považujeme i částici modifikující spojkou podřadící (*ať už*, př. 10).

Př. 8: Nezaměstnanost **nejen** neklesla, **ale dokonce i** vzrostla.

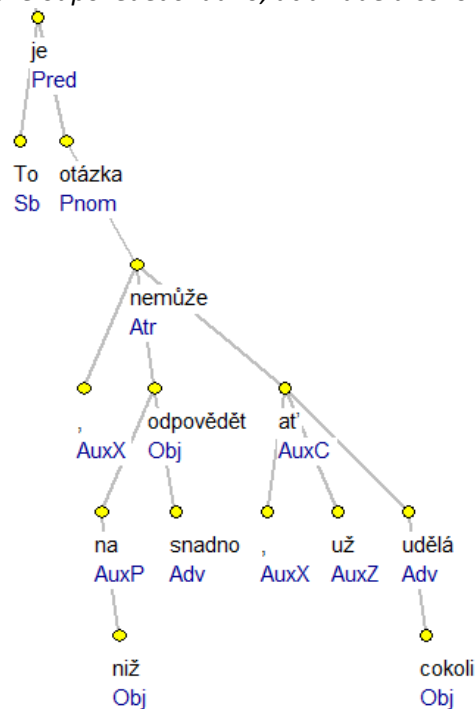

¹ Ochutnáme **nejen** jídlo, **ale samozřejmě taky** víno, to beze sporu k jižním krajům patří. Mezi spojkou a modifikátorem se může objevit např. jiný typ částice.

Př. 9: jednotky prořídly, **hlavně** ty pěší

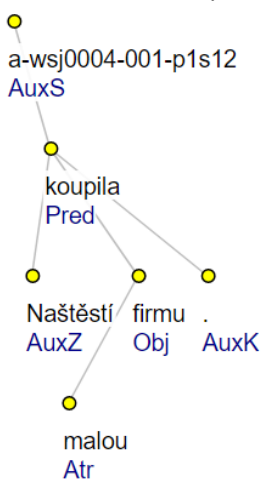
Př. 10: To je otázka, na niž nemůže odpovědět snadno, **ať už** udělá cokoli

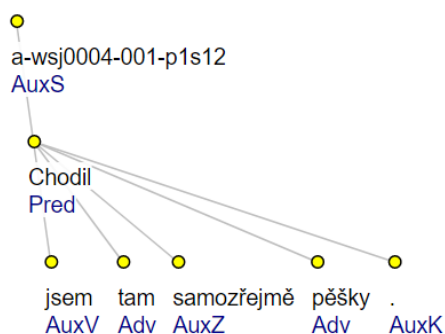
Postojové částice

- výrazy vyjadřující hodnotící nebo emocionální postoj mluvčího k obsahu výpovědi/její části, př. *bohudíky, samozřejmě, opravdu*, patří sem i vycpávkové výrazy typu *vlastně, prostě* apod.
- na t-rovině mají funktor ATT
- na a-rovině mají afun AuxZ a visí na predikátu (př. 11, 12), resp. jeho ekvivalentu (př. 13, 14)

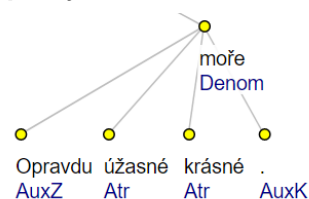
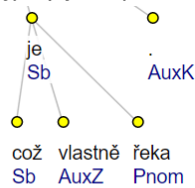
Př. 11: *naštěstí* koupila malou farmu

Př. 12: Chodil jsem tam *samozřejmě* pěšky.

Př. 13: [Vejprty jsou pohraniční město, které rozděluje hraniční čára,] což je **vlastně** řeka.

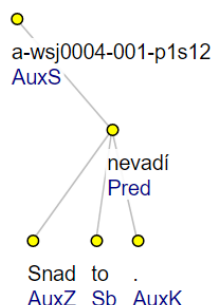

Př. 14: **Opravdu** úžasné krásné moře.

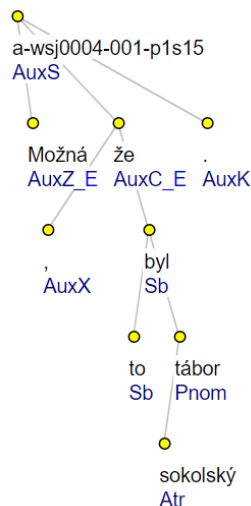
Modální částice

- vyjadřují modální charakteristiku obsahu výpovědi/její části, zprav. nutnost, možnost a pravděpodobnost, např. *pravděpodobně, možná, snad, zřejmě*.
- na t-rovině mají funktor MOD
- na a-rovině mají afun AuxZ a visí na predikátu nebo jeho ekvivalentu (př. 15, 16)
- ! stejně jako u ostatních částic je zde typická homonymie, srov. výraz *asi*, pro který je kromě významu pravděpodobnosti *asi nepřijdeme* (srov. př. 17) stejně typický pro význam měrové přibližnosti *přišlo asi pět lidí*, který je hodnocen jako plnovýznamové slovo (funktor EXT, afun Atr, viz př. (18)).

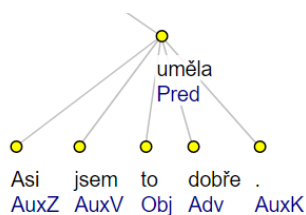
Př. 15: **Snad** to nevádí.

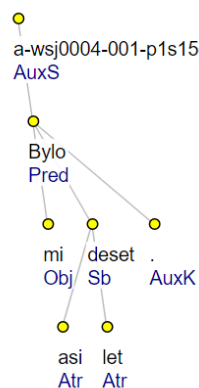
Př. 16: **Možná**, že to byl sokolský tábor.

Př. 17: **Asi** jsem to uměla dobře.

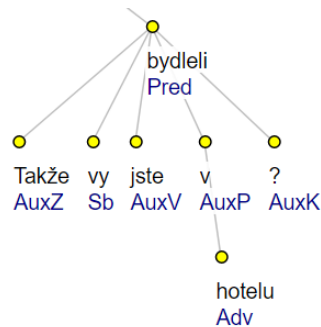
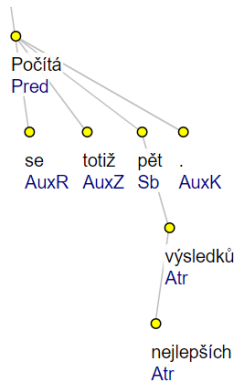
!Př. 18: Bylo mi **asi** deset let.

Navazovací výrazy

- signalizují návaznost na předcházející kontext, často jde o souřadící spojovací výrazy v nespojovací funkci, tj. neplní funkci koordinace nebo apozice v rámci věty, např. *ale, však, totiž, takže*
- na t-rovině mají funktor PREC
- na a-rovině visí s afunem AuxZ na predikátu nebo jeho ekvivalentu (př. 19 a 20)

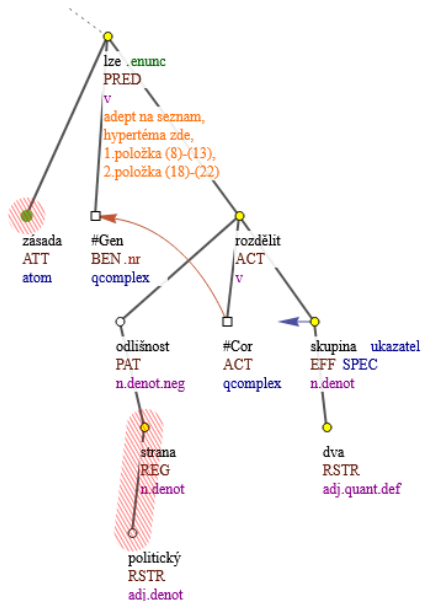
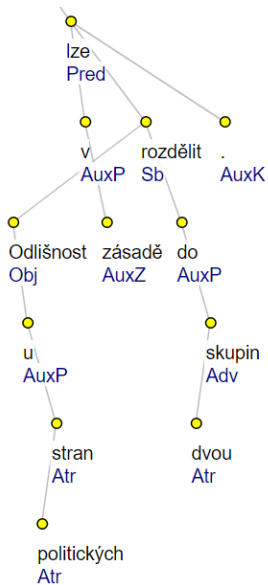
Př. 19: Počítá se **totiž** pět nejlepších výsledků. **Př. 20:** **Takže** vy jste bydleli v hotelu?

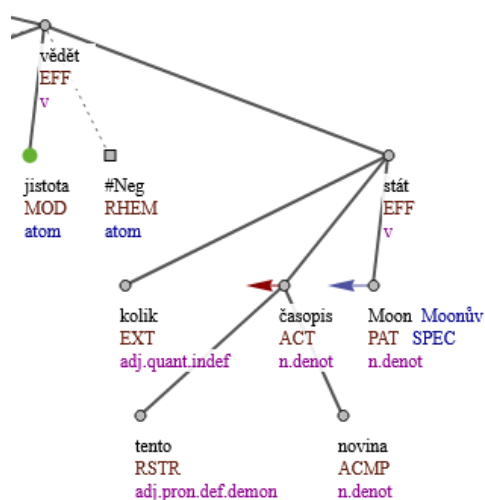
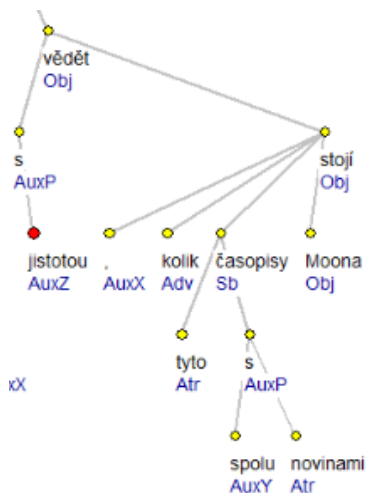
Víceslovné částice

- skupina všeobecně uznaných víceslovných částic je napříč všemi podtypy (zatím) frekvenčně dost omezená. V PDT jsou takto chápány např. výrazy: *za první, za druhé, v podstatě, na příklad*
- na a-rovině se snažíme i u víceslovných částic zachytit strukturu (srov. i anotace na t-rovině, kde nejsou často chápány jako jedno lemma, viz t-rovina uváděných příkladů).
- Pokud je např. částice tvořena původním spojením předložky a jména (př. *s jistotou*), předložku označíme jako AuxP a na ni zavěsíme vyprázdněné substantivum s afunem AuxZ (př. 21, 22, 25).
- Pokud je takováto konstrukce dále rozvíta (př. *na prvním místě*) naznačíme i tuto závislost - např. adjektivní přívlastek dostane afun Atr (př. 23 a 24).

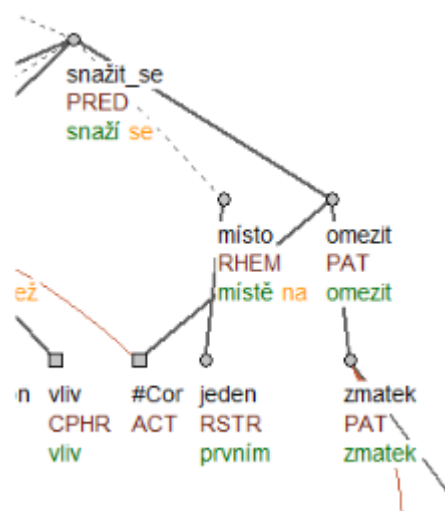
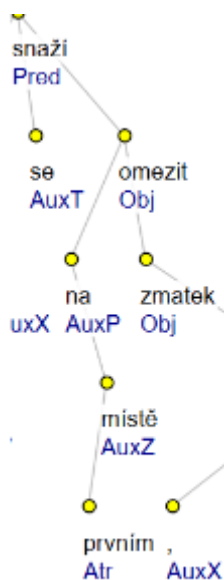
Př. 21: postojová částice (ATT) *Odlišnost u politických stran lze v zásadě rozdělit do dvou skupin.*

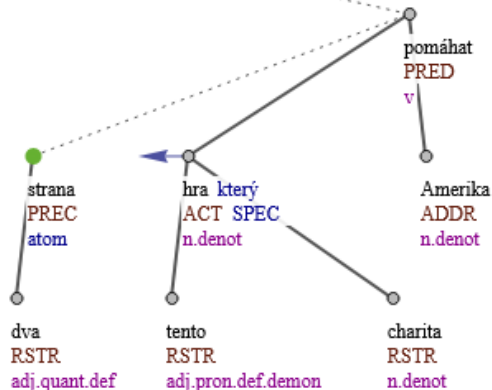
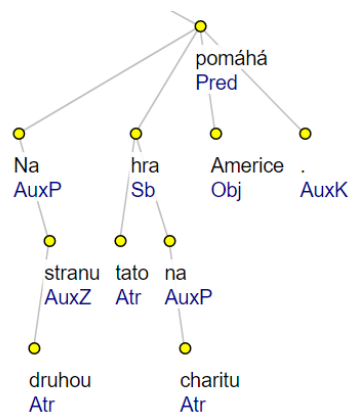
Př. 22: modální částice (MOD) ... nemohou s jistotou vědět, kolik tyto časopisy ... Moona stojí.

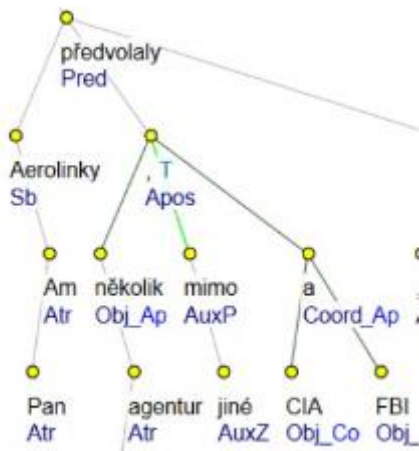
Př. 23: zdůrazňovací částice (RHEM) ... snaží se *na prvním místě* omezit zmatek...

Př. 24: navazovací výrazy (PREC) *Na druhou stranu* tato hra na charitu pomáhá Americe.

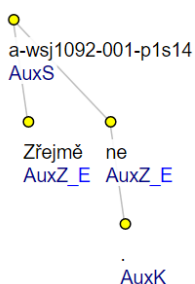

Př. 25 **spojkové modifikátory** (CM) *Aerolinky Pan Am předvolaly několik vládních agentur, mimo jiné CIA a FBI, aby bylo zjištěno....*

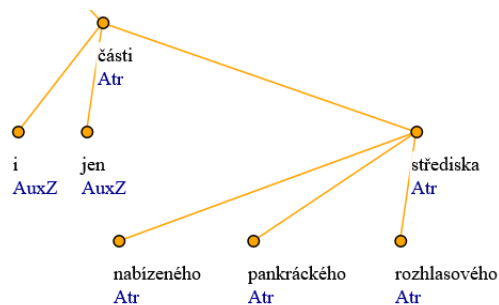

! Pokud stojí na povrchové rovině dvě částice vedle sebe, jsou zavěšeny jako sestry. Viz př. 8, kde jsou po spojce dva modifikátory, nebo př. 26. A to i zdůrazňovací částice, které jsou jinak zavěšeny na výrazu, kterému předcházejí. (srov. př. 27)

Př. 26 **Zřejmě ne.**

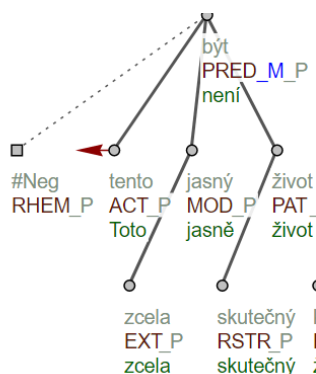
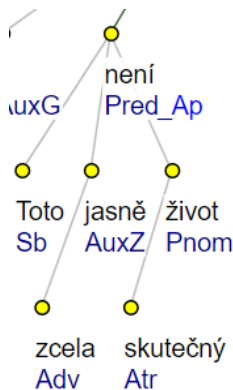
Př. 27 Využití **i jen** části nabízeného pankráckého rozhlasového střediska...

Rozvité částice

Zejména u modálních částic s objevuje rozvití částic měrovým výrazem, na t-rovině zprav. jako EXT (*dost možná, zcela zřejmě*), rozvíjející výraz zavěšujeme jako Adv na částici (př. 28)

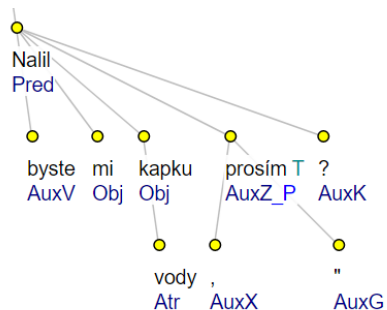
Př. 28 *Toto zcela jasně není skutečný život.*

Částice jako vsuvky

částice někdy bývají odděleny čárkami, s výjimkou ustrnulých slovesných tvarů (označených na m-rovině jako sloveso – tag začíná písmenem V, srov. př. 28), je nepovažujeme za parentezi a neoznačujeme _P. (př. 29)

Př. 28 *Nalil byste mi kapku vody, **prosím**?"*

Př. 29 *A, **samozřejmě**, žaloba byla zamítnuta.*

